

Rapport ARK 2019

Föreliggande rapport består av bedömarpanelens utlåtande om grundutbildningen, den avancerade utbildningen och forskarutbildningen i arkeologi vid Uppsala universitet. Utvärderingen ägde rum i oktober 2019. Bedömarpanelen har bestått av Alison Klevnäs (Stockholms universitet) och Liv Nilsson Stutz (Linnéuniversitetet) som externa granskare, Mattias Jakobsson (Teknisk-Naturvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet) som intern granskare, och Camilla Wallin Lämsä som studentrepresentant från Uppsala studentkår. Till grund för utvärderingen ligger enhetens självvärdering, stöddokument i form av utbildningens program- och kursbeskrivningar, examensarbeten och avhandlingar i arkeologi producerade vid institutionen, samt intervjuer med utbildningsansvariga, lärare, doktorander och studenter.

Vår bedömning är att utbildningen når målen i högskolelagen och högskoleförordningen samt utbildnings-specifika mål. Vi bedömer också att undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, att målen examineras ändamålsenligt och på ett rättssäkert sätt, och att de verksamma lärarna i arkeologi har hög ämnesmässig och pedagogisk kompetens. Utbildningen svarar mot individers och samhällets behov av bildning och professionell kunskap och är yrkesförberedande för studenterna. Studenterna och doktoranderna har inflytande över utbildningen och tillgång till en ändamålsenlig studiemiljö.

Utvecklingsområden som vi bedömer att utbildningen bör lägga fokus på är att öka lärarkapaciteten som vi bedömer som skör, då flera mycket kompetenta lärare gått i pension eller rekryterats till andra universitet, och undervisningen är delvis beroende av korttidsanställda lärare. Lärarkapaciteten och institutionens profil gällande internationalisering och internationella perspektiv kan stärkas genom nyrekryteringar. Bedömarpanelen har identifierat ett antal områden där vi ser möjlighet för arkeologijämnet att fortsätta sitt arbete med att stärka det pedagogiska innehållet i utbildningarna, arbeta vidare mot att i högre grad sätta studenternas lärande i centrum och öka forskningsanknytningen. Dessa områden kommer att presenteras i korthet för grundutbildningen, den avancerade utbildningen och forskarutbildningen för vilka vi kommer att redogöra för identifierade utvecklingsområden samt göra rekommendationer för möjliga lösningar och strategier.

Grundutbildning

Bedömarpaneln är enig i sin bedömning att grundutbildningen genomgått ett omfattande utvecklingsarbete under de senaste åren, som främst motiverats av sammanslagningen mellan Uppsala universitet (UU) och Högskolan på Gotland (HG). Sammanslagningen har resulterat i ett kandidatprogram i arkeologi och antik historia som på ett intressant sätt för samman den kompetens som finns i Uppsala och Visby, och samtidigt erbjuder studenterna ett välstrukturerat program och en bred allmänbildning inom programmets ämnen.

Vi vill framförallt framhålla värdet av det s. k. grundåret där studenterna läser en rad tematiska kurser som binder samman ämnena och utgör ett fundament innan de specialiserar sig inom respektive ämne. I våra samtal med studenterna påpekades att en del problem uppstår i övergången mellan grundåret och de enskilda kurserna i arkeologi (A-C) där det förekommit en del onödiga repetitioner av innehåll och föreläsningar. Vi rekommenderar att mer fokus sätts på att granska och utveckla relationen mellan grundåret och de enskilda kurserna i arkeologi för att studenterna tydligare ska bygga vidare på den kunskap grundåret ger. Vi föreslår också att institutionen betänker möjligheten att göra grundåret obligatoriskt för tydligare progression för studenterna.

Det generella upplägget av undervisningen på programmet är progressiv och följer SOLO-modellen (Biggs and Collis 1982) med en utveckling från inhämtande av kunskap, till förmåga att beskriva och jämföra, till kritiskt granskande och analyserande. Medan detta är en generell modell som i stora drag beskriver en progression från A- till C-nivå, har vi saknat en mera ingående reflektion kring de konkreta former som det pedagogiska arbetet tar inom ramen för program och kurser. Här efterlyser vi en mera ingående reflektion kring innehållet i kurserna med fokus på studenternas lärande, samt en konkret utvärdering av hur väl studenterna uppnår de läromål (Learning Outcomes) som formuleras för såväl enskilda kurser som för program. Detta kräver ett kontinuerligt arbete och kan möjligen försvåras av att det inte finns tillräckligt många permanenta lärarresurser för ett så ambitiöst program. Mycket av undervisningen i enskilda kurser är uppdelade på flera olika lärare. Detta ger studenterna möjlighet att komma i kontakt med många ledande forskare inom de områden som undervisas, men det är samtidigt svårare att kontinuerligt följa enskilda studenters lärande och koordinera olika lärande- och examinationsformer. Vi rekommenderar därför att man överväger att rekrytera åtminstone ytterligare en lektor som kan dela helhetsgreppet över undervisningen och dela det aktiva ansvaret för det pedagogiska innehållet.

En annan styrka inom programmet är GIS-kurserna. Här ser man tydligt hur en satsning på lärartät undervisning ger utdelning i studenternas lärande på flera olika plan. Vi ser en kontinuitet mellan grundkurserna i GIS in i uppsatsarbetet för många studenter, och dessutom vittnar många om att just GIS-labbet erbjuder en miljö i vilken grundstudenter kan känna sig delaktiga i en aktiv forskarmiljö. GIS-utbildningen vid Uppsala universitet är en tillgång för svensk arkeologi och en styrka att bygga vidare på. Vi noterar behovet av att skapa liknande möjligheter för lärande och kontakt med forskning också för andra forskningsområden inom institutionen.

Bedömarpanelen är enig om att kurslitteraturen bör revideras, då den i vissa fall är mycket daterad. Det saknas också ett fokus på att skapa en representativ könsfördelning i den kurslitteratur som formar grundstudenternas bild av ämnet och akademien. Vi noterar också (efter en intressant diskussion med flera lärare) att det inte finns ett entydigt enkelt val av kurslitteratur och det finns ett behov av nyskriven kurslitteratur för Skandinavien.

I jämförelse håller den campusbaserade grundutbildningen i Uppsala en mycket hög nivå nationellt. Ur ett internationellt perspektiv ställs man inför samma utmaning som många andra svenska utbildningar inom humaniora — att man saknar tid för lärarledd undervisning.

Distanskurserna karaktäriseras av en brist på tydligt pedagogiskt innehåll då de är upplagda som självstudier av litteratur. Om man vill fortsätta med dessa kurser föreslår bedömarpanelen att man satsar på att inkorporera mer online innehåll — t.ex. filmade föreläsningar, antingen specifikt skapade för distanskursen, eller hämtade från den reguljära undervisningen, samt att man utarbetar examinationsformer som centrerar studenternas lärande. Även här bör alla förändringar följas upp av en utvärderingsstrategi för hur väl studenterna uppnår lärandemålen.

Avancerad nivå -- Masternivå

Masterprogrammet beskrivs i generella termer i självutvärderingen som ett område som ännu inte utvecklats fullt ut efter samgåendet mellan UU och HG. Självutvärderingen pekar på att masterprogrammet i någon mån blivit lidande i och med sammanslagningen mellan UU och HG, delvis som en konsekvens av att institutionen har lagt fokus på att sammanfläta kandidatutbildningen. Självutvärderingen lyfter fram utmaningar med genomströmning, kursutbud, samt med att hitta lämpliga handledare. Utmaningarna skiljer sig förhållandevis mycket mellan de två campusen och vi ser en tydlig medvetenhet hos lärarkollegiet om utmaningarna för masterutbildningen. Självutvärderingen ger flera bra förslag på utveckling, såsom tillsättandet av en studierektor på avancerad nivå med enskilt ansvar för masterutbildningen. Vi ser flera styrkor i nuvarande masterprogram och stor potential att utveckla dessa styrkor vidare.

Masterprogrammet och studenterna ges stor flexibilitet i att organisera sin masterutbildning, vilket skapar aktiva och ansvarstagande studenter. Studenterna uppmuntras att söka sig utanför ämnesområdet, och läsa andra ämnen inom fakulteten. Som en anpassning till övriga ämnen inom fakulteten ges de flesta masterkurser på halvfart så att de kan läsa två kurser parallellt. Vi föreslår en vidareutveckling av tvärvetenskapen genom att uppmana studenter att hitta kurser också utanför fakulteten. Som ett led i detta, för att öka möjligheterna för studenter att hitta kurser på andra fakulteter och eventuellt andra lärosäten, kan institutionen överväga att ge masterkurser på helfart. En sådan förändring skulle också underlätta kursutbyte mellan utbildningens två campus. En sådan förändring skulle då skapa en utmaning att kombinera kurser inom fakulteten som går på halvfart, men det är möjligt att helfart är en mer flexibel modell i det större perspektivet.

Institutionen bedriver mycket framgångsrik forskning, med flera olika inriktningar och med många seniora forskare involverade. Detta är en stor styrka för institutionen, så även för utbildningen. Här finns det potential att vidareutveckla forskningsanknytningen, vilket lämpar sig mycket väl för masterutbildningen generellt, och masteruppsatsen specifikt. En möjlighet är

att tydligare styra in studenterna mot pågående forskningsprojekt så att de blir en naturlig del i ett större sammanhang och att de kan lösa specifika delprojekt i större forskningsprojekt. Ökad forskningsanknytning skulle också kunna vara till större nytta för handledare och kanske även ge bättre avkastning på investerad handledartid för handledaren. En tydligare anknytning till den aktiva forskningsmiljön under masterstudierna skulle också ge studenterna en bättre förberedelse inför eventuella forskarstudier.

Studenterna uppmanas att hitta ett uppsatsämne och en potentiell handledare tidigt under masterutbildningen. Detta verkar vara en klok ingång, men det noteras av studenter att tidigt val av ämne och handledare också är en utmaning då studenterna inte alltid är tillräckligt kunniga för den uppgiften tidigt i sin masterutbildning. En möjlig förändring skulle vara att påbörja processen att välja ämne och handledare tidigt, men att vänta med att låsa fast dessa bitar tills det är tid att börja med masterprojektet. Den sådan process skulle ge studenten möjlighet att utveckla ämnet i samråd med handledare.

Utbudet av kurser sammantaget över både campus Gotland och Uppsala bedöms som rimligt. En utmaning är att underlätta för studenter att välja kurser som inte ges på deras respektive campus, då inte alla masterkurser ges via videolänk. Panelen finner också att det finns utrymme för att ytterligare forskningsanknyta masterkurser (som kanske också kan läsas av doktorander). Självutvärderingen ger något exempel på att den här processen redan är på gång, och vi uppmanar till att fortsätta på den inslagna vägen. Panelen noterar också att utöver masteruppsatsen så finns det en obligatorisk kurs för att skriva uppsats. En sådan kurs bör vara en del av uppsatsarbetet och tidigare uppsatser bör också förbereda studenterna på masteruppsatsen. Här finns det möjlighet att fokusera resurser på ämneskunskaper istället. Panelen noterar också att uppsatskursen endast innehåller handledning (vilket så klart behövs), men det finns möjlighet att utveckla kursen med att låta studenterna granska varandras texter, kanske också med gemensamma träffar/seminarier.

Genomströmningen varierar förhållandevis mycket mellan de två campusen och Uppsala har lägre genomströmning. En förklaring som ges i självutvärderingen pekar på en bättre gruppssammanhållning bland masterstudenterna i Visby, delvis som en konsekvens av den goda studiemiljön i Visby och närheten mellan studenter och lärare. Båda studentgrupperna önskar också bättre utbyte mellan Uppsala och Visby. Detta skulle kunna uppnås till exempel med gemensamma fältkurser, eller delar av fältkurser, och/eller gemensam studentkonferens med presentationer av uppsatsämne.

Forskarutbildningen

Forskarutbildningen håller högsta nivå och kan jämföras med de starkaste utbildningarna nationellt och internationellt. Det framgår också, från både självvärderingen och intervjuerna med lärare och doktorander, att doktorandprogrammet nyligen genomgått en lyckad process för professionalisering och utveckling. Doktoranderna vittnar om tillfredsställelse med de kurser

som erbjuds och med formaliseringen av de olika stödstrukturerna och rutinerna för deras utbildning och arbetsmiljö.

Det är på doktorandnivån som internationaliseringen blir tydligt synlig och den berikar programmet vad gäller både personal och perspektiv. Även om antalet internationella studenter på masternivå är förhållandevis låg, trots övergången till engelskspråkig undervisning, finns det en bred rekrytering av doktorander (med hjälp av olika externa finansieringskällor) och dessa är ofta är anknutna till institutionens internationella forskningsnätverk. Dokumentation och intervjuerna visar också på en engagerad, mångfacetterad, men sammanhängande doktorandgrupp. Den stimulerande internationella miljön var den första punkten som de intervjuade doktoranderna tog upp som den mest positiva aspekten av programmet, i kombination med arbetet för att skapa en integrerad arbetsplats, där studenter från olika inriktningar och olika nationella bakgrunder samlas.

Panelen konstaterar emellertid att denna styrka i undervisnings- och inlärningsmiljön kan betraktas som ömtålig, eftersom internationaliseringen i stor grad har letts av institutionens forskning, och inte minst av den högprofilerade professorn i global arkeologi. Denna post är för närvarande inte återbesatt efter att professorn rekryterats till Cambridge under 2018. Detta internationellt synliga engagemang för globala perspektiv har varit en nyckel för att koppla doktorandprogrammet till internationell forskning av hög kvalitet, och panelen rekommenderar att professuren upprätthålls. Panelen föreslår också att internationaliserings-insatserna fortsätter så att globala perspektiv och kopplingar till internationell forskning fördjupas i grundutbildning och på avancerad nivå.

En punkt som självutvärderingen fördjupar sig i är frågan om tidslängden på doktorandstudierna. Självutvärderingen pekar på en oro för doktorander som väsentligt överskrider tidsramarna. I stor utsträckning betraktar panelen detta som ett historiskt problem, eftersom den genomsnittliga studietiden för doktorander som börjat under de senaste åren har förbättrats avsevärt. Med tanke på traditionen med mycket längre doktorandstudier kan förväntningarna på avhandlingens omfattning behöva justeras för att återspegla realistiska produkter från tre års forskning. Dessutom föreslår panelen att åtgärder bör införas för att bibehålla fokus på en väldefinierad och avgränsad forskningsplan, som utvecklas och uppdateras men inte utvidgas när studenten går vidare genom kurser och inledande studier. En möjlighet skulle kunna vara att involvera kollegor som interna läsare på ett tidigare skede som en panel för att diskutera omfattningen av den utvecklande forskningsplanen.

Det kan också vara önskvärt att lägga mer fokus på textproduktion i utvärderingen av studenternas framsteg och att ge mer direkt stöd för avhandlingen som skriftlig produkt. För närvarande ger studenter muntliga presentationer av sitt pågående arbete varje år, men de skulle kunna dra nytta av kommentarer också på skrift från andra lärare utöver handledare och doktorandkollegor. Vissa doktorander har organiserat informella läsnings-sessioner och funnit dem till nytta; dessa kan lätt kombineras med de årliga presentationerna eller utgöra grunden för kurser med fokus på akademisk skrivning och peer review.

Pedagogiskt utvecklingsarbete

Det är tydligt att det skett ett gediget utvecklingsarbete av utbildningarna i arkeologi på institutionen, framförallt på grundutbildningen där man hanterat den nya situation som uppstått i samband med sammanslagningen. Bedömarpanelen är imponerad av detta arbete, men ser också möjligheter att gå djupare med det pedagogiska arbetet, nu när de omedelbara utmaningarna kring sammanslagningen är hanterade. Genom tillförande av fler permanenta lärarresurser, skulle arbetet med utbildningarna kunna få en tydligare långsiktighet, samtidigt som man skulle möjliggöra ett mer medvetet arbete med det pedagogiska innehåll som sätter studenternas lärande i centrum.

Vi efterfrågar möjligheter för lärarna att tydligare kunna utveckla och utvärdera strategier kring olika lärandeformer i och utanför klassrummet, samt en reflektion som tar ett helhetsgrepp kring studenternas lärande genom hela utbildningen och i varje enskild delkurs. Detta kräver att tid avsätts både för reguljär uppföljning och utvärdering och planering framåt. Vi rekommenderar att verksamheten med pedagogiska seminarier återupptas, och kanske även inkluderar möjligheter för doktorander att delta för att de ska kunna ta del av dessa diskussioner och erfarenheter som del av sin egen utbildning. Som en viktig del i detta utvecklingsarbete bör man utarbeta en strategi för att kontinuerligt mäta hur väl utbildningarnas och delkursernas lärandemål (*Learning Outcomes*) uppnås av studenterna. Att enbart förlita sig på studenternas kursutvärderingar är otillräckligt. Vi rekommenderar att man utarbetar tydliga strategier som kombinerar direkta mätningar (data från specifika examinationsmoment som mäter utvalda *Learning Outcomes*) och indirekta mätningar (studenters aktiva reflektioner över hur väl de anser att de uppnår specifika *Learning Outcomes*), och att denna data används aktivt för att utvärdera och vidareutveckla det pedagogiska arbetet med kurser och program.

Vi rekommenderar också bättre förutsättningar för enskilda lärare att få stöd i sin roll som pedagoger. Det är viktigt att detta arbete inte enbart förläggs utanför institutionen (i form av pedagogiska kurser), utan också sker kontinuerligt inom institutionen i form av feedback, mentorskap och utvärderingar som synliggör individuella lärares insatser. Detta kan självklart användas för att identifiera problem, men kan också vara ett sätt att uppmärksamma och identifiera ett arbete som ofta förblir osynligt inom universitet.

Rekrytering

Medan utbildningen i arkeologi vid Uppsala universitet håller hög kvalitet anser bedömarpanelen att den skulle kunna stärkas ytterligare genom rekrytering till nyckelpositioner. Panelen anser att professuren i global arkeologi bör tillsättas snarast för att säkerställa de positiva effekter denna tjänst traditionellt haft för ämnet i Uppsala, inte minst på doktorandnivå. Panelen identifierar global arkeologi som en särskild styrka för arkeologiämnet i Uppsala men menar också att de många positiva effekter denna tjänst haft för ämnet, både nationellt och internationellt, och inte

minst i de positiva effekter den haft på forskarutbildningen, är hotad om tillsättning av denna tjänst inte prioriteras av universitetet.

Bedömarpanelen rekommenderar också rekrytering av en lektor i arkeologi, kanske med stenåldersfokus, för att försäkra kvalitet, långsiktighet, kontinuitet, och en pedagogik som sätter studenternas lärande i centrum inom samtliga utbildningar i ämnet. För att fortsätta arbetet mot jämställdhet rekommenderar bedömarpanelen att en jämlik könsfördelning inom institutionens permanenta och ledande positioner beaktas i samband med dessa tillsättningar.

Avslutning

Sammantaget är vår bedömning att utbildningarna i arkeologi vid Uppsala universitet håller mycket hög kvalite och att institutionen har lyckats väl med att sammanfoga utbildningarna från Uppsala och Visby. Det pedagogiska utvecklingsarbetet är pågående och självutvärderingen tillsammans med vår rapport är ett bra underlag för fortsatt arbete med att utvärdera studenternas lärare och öka forskningsanknytningen. Vår tydligaste rekommendation för att behålla och utveckla styrkan hos UUs arkeologi-utbildningar gäller rekrytering; för att fylla tomrummet efter pensionsavgångar och headhuntade forskare, och för att skapa långsiktiga förutsättningar för lärare inom arkeologi ämnet.

Mattias Jakobsson
Professor i genetik, Uppsala universitet

Camilla Wallin Lämsä,
Studentrepresetant, Uppsala universitet

Alison Klevnäs
Forskare, Stockholms universitet

Liv Nilsson Stutz
Lektor i arkeologi, Linnéuniversitetet